

KURUMLARIN TÜREV ARAÇLARDAN ELDE ETTİĞİ GELİRLERİN VERGİLENDİRİLMESİ

*TAXATION OF CORPORATE INCOME
DERIVED FROM DERIVATIVES*

Ertunç AKSÜMER^(*)

ÖZ

Finansal piyasalardaki riskten kaçınma arayışlarının yükselmesi, türev finansal araçların gelişmesini ve çeşitlenmesini sağlamış, riskten korunma amacı ile türev finansal araçlar kullanılmaya başlanılmıştır. Türev finansal araçların gelişimi, gerek ulusal gerekse uluslararası boyutta ulaştığı büyüklük ve araçların kapsam ve yapıları, dünya para ve sermaye piyasalarının büyümesine ve likidite artışına önemli katkıda bulunmuştur. Türev araçlar, ülkemizde çok yeni gelişen finansal araçlar arasında yer almakla birlikte Vadeli İşlemler Borsası'nın açılmasıyla beraber artan bir talep görmektedir. Vergi mevzuatımızda türev finansal araçlarla ilgili temel düzenleme 5281 Sayılı Kanun ile gerçekleştirilmiş, yapılan düzenleme sonrasında türev finansal araçlardan elde edilecek gelirlerin vergilendirme usulleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türev finansal araçlar, 5281 sayılı kanun, 5 seri nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği

ABSTRACT

Ever rising risks in financial markets helped derivatives develop and diversify for protection purposes. The development, capacity achieved at international level and the scope and structure of instruments of derivatives enabled global money and capital markets grow and liquidity increase. Derivatives are relatively new to our country, and as the Derivatives Market was established, the demand for these instruments has increased. The regulation regarding this issue in our tax legislation is provided under the Law no. 5281, and this Law determines the procedures of taxation of derivatives.

Keywords: Derivatives, Law no. 5281, Corporate Tax General Communiqué no. 5

^(*) Vergi Müfettişi

1- GİRİŞ

1970'li yılların başında Bretton Woods Uluslararası Ödemeler ve Kur Sisteminin sona ermesi ve aynı dönemlerde yaşanan petrol krizleri gerek ulusal gerekse uluslararası piyasalarda faiz, döviz ve mal fiyatlarında büyük dalgalanmalar yaşanmasına neden olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasını izleyen süreçte Doğu Bloğunun da çökmesi, teknolojinin ve altyapı yatırımlarının gelişmesinin de etkisiyle yeniden yükselişe geçen küreselleşme akımı, ulusal piyasaları birbirine daha bağlı hale getirmiş, yaşanan olumsuzluklar karşısında uluslararası düzeyde piyasaların kırılganlıkları artmıştır.¹

Bütün bu gelişmeler, 'risk' kavramının iyi anlaşılması gerekliliğini doğurmuş ve risk ölçme ve riskten kaçınma yöntemlerine olan ihtiyacı arttırmıştır. Türev finansal araçlar bu ihtiyaçların karşılanması amacı ile ortaya çıkmış yöntemlerden biridir.² Önemi, çeşitliliği ve büyüklüğü giderek artan türev finansal araçlarla ilgili olarak gerek kambiyo ve sermaye piyasası mevzuatımızda gerekse vergi mevzuatımızda çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Vergi mevzuatımızda türev finansal araçlarla ilgili temel düzenleme 5281 Sayılı Kanun ile gerçekleştirilmiş, yapılan düzenleme sonrasında türev finansal araçlardan elde edilecek gelirlerin vergilendirme usulleri belirlenmiştir.

Çalışmamızda kurumlar vergisi mükelleflerinin türev finansal araçlardan elde edilen gelirlerin vergilendirilmesine yönelik hususlar ele alınacaktır. Bu kapsamda öncelikle kavramsal çerçeve oluşturmak adına türev finansal araç kavramı tanımlanacak, daha sonraki bölümde türev finansal araçların çeşitleri, tanımları, özellikleri ve kurumların türev finansal araçlardan elde edilen gelirlerin yürürlükteki mevzuat çerçevesinde, hangi usullere göre vergilendirileceği irdelenecektir.

2- TÜREV ARAÇ KAVRAMI ve ÇEŞİTLERİ

Türev finansal araçlar; asıl finansal araçlarla bazı ekonomik göstergelerden türeyen, değerleri bunlara ait faiz oranı, hisse senedi fiyatı, mal fiyatı, döviz kuru, fiyat endeksi, kredi endeksi veya benzer değişkenlere bağlı olarak artan veya azalan, piyasadaki benzerlerine göre ya hiç başlangıç yatırımı olmayan ya da çok az başlangıç yatırımı olan ve itfası gelecekteki bir tarihte yapılacak olan finansal araçlardır.

Gelişmekte olan piyasalar, türev araçların likiditeye ve spot piyasadaki fiyat oluşum mekanizmasına etkisi, yeni ürün imkânları, yatırım alternatiflerini çoğaltması, sistematik riski azaltması, en uygun varlık dağılım olanaklarını gerçekleştirmesi, tamamlayıcı özelliklerinin bulunması ve ülke içinde ve ülkeler arasında risk transferine olanak sağlaması nedeniyle türev piyasalara yer vermektedirler. Bu araçlar, geleneksel vadeli işlemler piyasalarına göre finans teknolojisinde bir yeniliği temsil etmekte olup, hisse senedi endeksli piyasalarının gelişmesiyle hisse senedi piyasasına kadar uzanmışlardır.³

Türev araçlar, ülkemizde çok yeni gelişen finansal araçlar arasında yer almakla birlikte Vadeli İşlemler Borsası'nın açılmasıyla beraber artan bir talep görmektedir. Yazının ilerleyen bölümlerinde türev araçlardan yaygın olarak kullanılanlar ve kurumların bu araçlardan elde ettiği gelirlerin nasıl vergilendirileceği anlatılacaktır.

¹ A.Bora Elçin, "Türev Finansal Araçlar ve Vergilendirilmesi", <http://www.meritymm.com/wp-content/uploads/2013/05/turevvergilendirme.pdf>, (Erişim Tarihi, 02.03.2015).

² Belma Nurcan, "Türev Piyasası İşlemlerinin Vergilendirilmesi ve Örnek Ülke Uygulamaları", 2005, s.8.

³ Yıldırım Ercan, "Türev Finansal Araçlar Ve İşlevleri Nelerdir?", <http://yildirimercan.blogspot.com.tr/2012/11/turev-finansal-aracilar-ve-islevleri.html>, (Erişim Tarihi, 03.03.2015).

2.1- Yasal Düzenlemeler

Vergi mevzuatımızda türev finansal araçlardan elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi, 5281 Sayılı Kanun⁴ sonrasında, Gelir Vergisi Kanununun değer artış kazançlarının düzenlendiği mükerrer 80'inci maddesinde ve Kanuna eklenen Geçici 67'nci maddede hüküm altına alınmıştır.

5281 sayılı kanun hükümlerinin uygulanmasını açıklamak üzere, Maliye Bakanlığı tarafından 19 Ocak 2012 tarihinde türev araçlar ile diğer bazı sermaye piyasası faaliyetlerinden elde edilen gelirlerin vergilendirilmesine ilişkin açıklamaların yer aldığı iki ayrı tebliğ (282 Seri Nolu Gelir Vergisi Genel Tebliği ve 5 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği) yayımlanmıştır. 282 Seri Nolu Gelir Vergisi Genel Tebliği'nde yapılan açıklamalar açısından bakıldığında, tebliğ kapsamında getirilen açıklamaların 257 Seri Nolu GVK Genel Tebliğinde yapılmış olunan açıklamalardan içerik anlamında büyük ölçüde farklılaşmadığı dikkati çekmektedir. 5 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği'ndeki⁵ açıklamalar ise daha önceden konuya ilişkin herhangi bir açıklama içermeyen 1 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği göz önünde bulundurulduğunda, bu yönüyle 282 Seri Nolu Gelir Vergisi Genel Tebliği'nden ayrılmaktadır.

Çalışmamızın konusu kurumlar vergisi mükelleflerinin elde ettiği türev araçlarının vergilendirilmesi olduğundan 5 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği özelinde konu aktarılmaya çalışılacaktır.

2.2- Vadeli İşlem Sözleşmeleri (Forward Sözleşmeleri) ve Vergilendirilmesi

Vadeli işlem sözleşmeleri, belirli bir vadede, önceden belirlenen fiyat, miktar ve nitelikteki malı, kıymetli madeni, finansal göstergesi, sermaye piyasası aracını ya da döviz alma ya da satma yükümlülüğü veren sözleşmelerdir. Vadeli işlem sözleşmeleri genellikle mallara (tarımsal ürün, enerji araçları, metaller gibi...), hisse senetlerine, hisse senedi endekslerine, faiz oranlarına ve dövizde dayalı olarak düzenlenmektedir. Bunların yanı sıra, hızla gelişen günümüz mali piyasalarında değişen yatırımcı ihtiyaçlarına paralel olarak hava durumu, kredi riski gibi birçok farklı değişkene dayalı olarak düzenlenen vadeli işlem sözleşmeleri de işlem görmeye başlamıştır. Vadeli işlem piyasalarında korunma, spekülasyon ve arbitraj amaçlarla işlem yapılmaktadır.⁶

Forward işlemi esas itibarıyla, bir "taahhüt" niteliğinde olduğundan ve gelirin elde edilmesi sözleşmenin sonuçlandırılması ile gerçekleştiğinden, vadeye kadar dönem içinde yapılan değerlemelerin (reeskont işlemlerinin) kurum kazancı ile ilişkilendirilmemesi gerekir. Kurum kazancına dâhil edilecek kâr veya zararın vade sonunda tespit edilmesi gerekmektedir.

Örnek: (A) Kurumunun 02/06/2014 tarihinde (F) Bankası ile yapmış olduğu 2 ay vadeli forward USD alım sözleşmesine ilişkin veriler aşağıdaki gibidir:

İşlem Tarihi : 02/06/2014
Vade Tarihi : 02/08/2014
Sözleşme Tutarı : 1.000.000 USD
Sözleşme Kuru : 2,0998
Vadede Spot Kur : 2,1485

⁴ 31.12.2004 Tarih ve 25687 (3.Mükerrer) Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁵ 19.01.2012 Tarih ve 28178 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁶ SPK, SPK Yatırımcı Bilgilendirme Kitapçıkları-8, Ankara, 2007, s. 4.

$$\begin{aligned} \text{Kazanç} &= \text{Sözleşmeye baz alınan kıymetin piyasa fiyatına} - \text{Sözleşmeye baz alınan kıymetin işlem(kullanım) fiyatına} \\ &\quad \text{göre oluşan değeri} \quad \text{göre oluşan değeri} \\ \text{Kazanç} &= 1.000.000 \text{ USD} \times (2,1485 - 2,0998) = 48.700 \text{ TL} \end{aligned}$$

Bu forward işleminden (A) Kurumu lehine doğan 48.700 TL kazanç tutarı sözleşmenin vade tarihinde (F) Bankası tarafından (A) Kurumuna ödenmiş olup bu tutar anılan tarih itibarıyla (A) Kurumunun kurum kazancına dahil edilecektir. Sözleşmenin vadeden önce bozulması halinde ise forward işleminden doğan kâr veya zararın sözleşmenin bozulma tarihinde kurum kazancına dahil edilmesi gerekecektir. Öte yandan, forward sözleşmesinin teslimat ile sonuçlanması halinde, yapılan işlem esas itibarıyla bir varlığın alım-satım işleminden farklı olmayacağından, sözleşmenin vade tarihi itibarıyla alınan veya satılan varlıkların değerinin, sözleşmede belirtilen birim değer üzerinden kayıtlara intikal ettirilmesi gerekmektedir.

2.3- Opsiyon Sözleşmeleri ve Vergilendirilmesi

Opsiyon sözleşmesi, taraflardan birinin diğerine, belirli bir finansal değeri gelecekteki belirli bir tarihte veya belirli bir dönem içinde alıp almamak, satıp satmamak konusunda bir hak tanıdığı ve bunun karşılığında opsiyon primi olarak adlandırılan bir semene hak kazandığı sözleşmedir.⁷ Bu sözleşme ile opsiyon, hak sahibine belirli bir süre sonunda, önceden tespit edilen şartlar altında, tek taraflı bir irade beyanı ile bir emtianın ya da finansal değer mülkiyetinin devrini isteme yetkisi veren, yenilik doğurucu bir hak niteliği kazanmaktadır.

Opsiyonları diğer türev araçlardan ayıran en önemli fark, tanınan hakkın kullanılıp kullanılmamasıdır. Opsiyon işleme sokulmadığı takdirde zarar, ödenen primle sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla, sınırlı zarar olasılığı ve yüksek kaldıraç potansiyeli de üstünlükleri arasında yer almaktadır. Opsiyon alıcısına opsiyon süresi içinde herhangi bir zamanda belirli bir fiyattan alma hakkı veren sözleşmelere **alım opsiyonu (call options)**, satma hakkını veren sözleşmelere **satış opsiyonu (put options)** denilmektedir.⁸

Opsiyon primi, kurumlar vergisi mükellefleri açısından tahakkuk esas gereği, opsiyon sözleşmesinde belirtilen hakkı satan tarafça opsiyon hakkının satışı karşılığında alınan bir bedel olarak sözleşmenin düzenlendiği tarihte kesinleştiğinden, bu tarih itibarıyla gelir olarak dikkate alınacaktır. Diğer taraftan, bu hakkı satın alan tarafça söz konusu opsiyon primi sözleşmeden doğan kazancın hesabında gider olarak dikkate alınacağından, sözleşmeden elde edilen kazancın kesinleştiği tarih olan opsiyon hakkının kullanıldığı veya sözleşmenin sona erdiği tarih itibarıyla gider olarak dikkate alınacaktır.

Tezgâh üstü piyasalarda gerçekleştirilen opsiyon sözleşmelerinden doğan işlemlerde elde etme, opsiyon sözleşmesinde belirtilen hakkın kullanılması ile birlikte gerçekleştiğinden opsiyonun kullanıldığı tarihe kadar olan dönem içinde yapılan değerlemelerin (reeskont işlemlerinin) kurum kazancı ile ilişkilendirilmemesi gerekmektedir.

Opsiyon sözleşmesinin teslimat olmaksızın nakdi uzlaşma ile sonlandırılması durumunda, nakdi uzlaşma sonucunda elde edilen kâr veya zararın kurum kazancına dâhil edilmesi gerekecektir.

⁷ Ertuğrul Akçaoğlu, "Finansal Türev Ürünlerin Vergilendirilmesi", Turhan Kitabevi, Ankara, s. 52

⁸ Güven Sayılğan, "Finansal Risk Yönetimi Çerçevesinde Piyasa Volatilitésinin Tahmini ve Portföy Hesaplamaları", T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1323, Eskişehir, 2001.

Örnek 1: (B) Kurumu 12/5/2014 tarihinde (X) Bankası ile yapmış olduğu 3 ay vadeli EURO alım opsiyon sözleşmesinde alım hakkını alan taraf olup bu sözleşmeye ilişkin veriler aşağıdaki gibidir:

Sözleşme Tutarı	: 1.500.000 EURO
Vade Tarihi	: 12/8/2014
Sözleşme Tarihindeki Kur	: 2,8624
Opsiyon Kuru	: 2,9000
Vadede Spot Kur	: 2,9250
Opsiyon Primi	: 15.000 EURO (1.500.000 x %1)
Sözleşmeden Doğan Kâr/Zarar	= 1.500.000 EURO x (2,9250 - 2,9000)
	= 37.500 TL

Bu durumda, (B) Kurumunca ödenen opsiyon primi (15.000 x 2,8624=) 42.936 TL opsiyon primi sözleşmenin vade tarihi itibarıyla gider olarak dikkate alınacaktır.

(B) Kurumu lehine opsiyon sözleşmesinden doğan 37.500 TL kâr tutarı ise (F) Bankası tarafından nakit olarak ödendiğinden, bu tutar sözleşmenin vade tarihi itibarıyla (B) Kurumunun kazancına dâhil edilecektir.

Aynı şekilde, (F) Bankasınınca tahsil edilen opsiyon primi (42.936 TL) sözleşme tarihi itibarıyla gelir olarak dikkate alınacaktır. Ayrıca, opsiyon sözleşmesine bağlı olarak doğan 37.500 TL'lik zarar tutarı sözleşmenin vade tarihi itibarıyla kurum kazancının tespitinde dikkate alınacaktır.

Opsiyon sözleşmesinin teslimat ile sonuçlanması halinde, yapılan işlem esas itibarıyla bir varlığın satışı işleminden farklı olmayacağından, sözleşmenin vade tarihi itibarıyla alınan veya satılan varlıkların sözleşmede ki opsiyon kuru ile kayıtlara intikal ettirilmesi gerekmektedir.

Opsiyon sözleşmesi ile elde edilen sözleşmeye konu varlığın alım veya satım hakkının kullanılması durumunda;

- Alım opsiyonunda, sözleşme uyarınca alım hakkını alan tarafça sözleşmeye konu varlık için ödenen tutar sözleşmeye konu varlığın maliyet bedelini; alım hakkını satan tarafça sözleşmeye konu varlık için tahsil edilen tutar ise sözleşmeye konu varlığın satış bedelini oluşturacaktır.
- Satım opsiyonunda, sözleşme uyarınca satım hakkını alan tarafça sözleşmeye konu varlık için tahsil edilen tutar sözleşmeye konu varlığın satış bedelini; satım hakkını satan tarafça sözleşmeye konu varlık için ödenen tutar ise sözleşmeye konu varlığın maliyet bedelini oluşturacaktır.

Opsiyon sözleşmesinin verdiği hakkın kullanılmaması durumunda ise sözleşmeye istinaden herhangi bir kâr veya zararın doğması söz konusu olmayacaktır. Türkiye'de kurulu organize borsalarda (VOB vb.) gerçekleştirilen opsiyon sözleşmelerine ilişkin olarak izleyen bölümde yer alan açıklamaların dikkate alınması gerekecektir.

2.4- Aracı Kuruluş Varantları

Aracı kuruluş varantı, elinde bulunduran kişiye, dayanak varlığı ya da göstergesi önceden belirlenen bir fiyattan belirli bir tarihte veya belirli bir tarihe kadar alma veya satma hakkı veren ve bu hakkın kaydı teslimat ya da nakit uzlaşısı ile kullanıldığı, aracı kuruluşlarca ihraç edilen menkul kıymet niteliğindeki bir sermaye piyasası aracıdır. Aracı kuruluş varantları opsiyon sözleşmelerine gösterdiği benzerlik nedeniyle opsiyon sözleşmelerinin menkul kıymetleştirilmiş bir çeşidi olarak kabul edilmektedir.

Bu kapsamda, aracı kuruluş varantlarından elde edilen gelirin kurum kazancına dâhil edilmesi gerekmektedir.

2.5- Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası İşlemleri

Türkçeye vadeli işlem sözleşmesi olarak çevrilen İngilizcesi ise “futures contract” olan finansal enstrüman, esasen “forward” sözleşmelerin standardize edilmiş ve dolayısıyla borsalarda işlem gören şeklidir denebilir. Futures (gelecek sözleşmesi), belirli nitelikteki ve miktardaki bir malın veya bir mali enstrümanın, bugünden gelecekteki bir tarihte belirlenmiş bir fiyat üzerinden teslimini veya teslim alınmasını hükme bağlayan yasal sözleşmelerdir.⁹

Vergi Usul Kanununun 289’uncu maddesinde, “Bu bölümde yazılı olmayan veyahut yazılı olup da kendi ölçüleriyle değerlendirilmesine imkân bulunmayan iktisadi kıymetlerden bina ve arazi vergi değerleriyle, diğerleri, varsa borsa rayici, yoksa mukayyet değerleri, o da yoksa emsal bedeliyle değerlendirilir.” hükmü yer almaktadır.

Buna göre;

- Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsasında gerçekleştirilen vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri, Vergi Usul Kanununun 289’uncu maddesi uyarınca borsa rayici ile değerlendirileceğinden, anılan sözleşmelerin değerlendirme günü itibarıyla borsada oluşan uzlaşma fiyatına (borsa rayici) göre oluşan farkın, kurum kazancı ile ilişkilendirilmesi gerekecektir.
- Sözleşmenin ters pozisyonla kapatılması halinde, gerçekleşen kâr veya zarar kurum kazancına dâhil edilecektir.
- Sözleşmenin vadesinde nakit uzlaşma sonucu elde edilen kâr veya zarar, kurum kazancına dâhil edilecektir.
- Sözleşmenin teslimat ile sonuçlanması halinde, yapılan işlem esas itibarıyla bir varlığın alım-satım işleminden farklı olmayacağından, sözleşmenin vade tarihi itibarıyla alınan veya satılan varlıkların değerinin, sözleşmede belirtilen birim değer üzerinden kayıtlara intikal ettirilmesi gerekmektedir.
- Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsasında işlem yapan müşterilerin teminat hesaplarında bulunan nakdi teminatların TAKASBANK tarafından nemalandırılması sonucu elde edilen gelirler de genel hükümler çerçevesinde kurum kazancına dâhil edilecektir.

2.6- Vadeli Takas Sözleşmeleri (Swap Contracts)

Genel olarak swap sözleşmesi; belirli bir miktar ve nitelikteki para, döviz, altın, mali araç, alacak ve mal gibi varlıklarla yükümlülüklerin önceden belirlenen fiyat ve koşullara göre, gelecekteki bir tarihte değiş-tokuşunu içeren vadeli bir sözleşmedir. Swap sözleşmelerinin tarafları tüm gerçek ve tüzel kişiler olabilmektedir. Ancak uygulamada swap sözleşmesi tarafları genelde uluslararası kurumlar, merkez bankaları, çokuluslu şirketler, yerel yönetimler, uluslararası fonlar, ihracatçı-ithalatçı şirketler ve bankalar (doğrudan veya aracı olarak) olmaktadır.¹⁰

2.6.1- Para Swap İşlemleri

Para swap işlemlerinde iki taraf arasındaki belirli süreli döviz değiş tokuşunu ifade etmektedir. Burada taraflar genelde cari spot kurdan belirli miktar döviz, diğer bir döviz ile takas ederler. Bu iş-

⁹ <http://www.yatirimyapiyorum.gov.tr/2011/1/5/vadeli-i%C5%9Flem-soezle%C5%9Fmesi-nedir-vadeli-i%C5%9Flem-ve-opsiyon-borsas%C4%B1-nas%C4%B1l-%C3%A7al%C4%B1%C5%9F%C4%B1r.aspx>, (Erişim Tarihi, 05.03.2015).

¹⁰ Remzi Örtün, Türev Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları, Ankara, Gazi Kitabevi, 2001, s.311.

lemde bir yandan anaparalar değiştirilirken diğer yandan anlaşma süresince anlaşmada belirtilen sabit ya da değişken faizli ödemeler değişime konu olmaktadır. Vade geldiğinde önceden anlaşılan kurdan dövizler tekrar takas edilir. Bu suretle vade bitiminde taraflar swap işleminin başlangıcındaki döviz varlıklarına tekrar kavuşmuş olur. Bu tür swap işlemlerinde satın alınan döviz ile satılan döviz tutarları aynı olduğundan toplam pozisyon itibarıyla değil para cinsleri itibarıyla net pozisyonda bir değişiklik olmaktadır. Para swaplarında amaç kur riskini azaltmak ve işleme taraf olan kişi ya da kuruluşların para ve döviz piyasasındaki farklı borçlanma yeteneklerinden yararlanarak erişim olanağı zor olan döviz cinsinden cazip oranlarda borçlanma imkânına kavuşmaktır.¹¹

Para swapı işleminde elde etme, sözleşmenin vadesinde gerçekleştiğinden, vadeye kadar dönem içinde yapılan değerlemelerin (reeskont işlemlerinin) kurum kazancı ile ilişkilendirilmemesi ve kurum kazancına dâhil edilecek kâr veya zararın vade sonunda tespit edilmesi gerekmektedir.

Örnek 1: (A) Kurumunun (F) Bankası ile yapmış olduğu USD/TL para swapı sözleşmesine ilişkin veriler aşağıdaki gibidir:

İşlem Tarihi : 02/06/2014
Vade Tarihi : 02/07/2014
İşlem Tarihindeki Kur : 2,0998
Sözleşme Kuru : 2,1312
Sözleşmeye Konu Tutar : 20.000.000 USD

Bu swap işleminde, (A) Kurumu sözleşme tarihinde (sözleşmenin spot bacağı) 20.000.000 USD karşılığı olarak 41.996.000 TL verecek, vadede ise (sözleşmenin forward bacağı) 20.000.000 USD verip 42.624.000 TL alacaktır.

Buna göre, işlem tarihinde (A) Kurumu tarafından (F) Bankasından alınan 20.000.000 USD için işlem tarihindeki kur üzerinden 41.996.000 TL ödenerek döviz alışı yapılması nedeniyle, bu döviz satım işlemine ilişkin olarak (F) Bankasında oluşan kâr veya zararın kurum kazancına dâhil edilmesi gerekmektedir.

Swap işlemi nedeniyle, (A) Kurumu tarafından sözleşme kuru üzerinden vade tarihinde (F) Bankasına yapılacak 20.000.000 USD tutarındaki döviz teslim işlemi ise esas itibarıyla bir taahhüt işlemi niteliğinde olduğundan ve gelirin elde edilmesi sözleşmenin vade tarihinde gerçekleştiğinden, bu taahhüt işlemi nedeniyle vadeye kadar olan dönem içinde (F) Bankası tarafından yapılan değerlemelerin (reeskont işlemlerinin) kurum kazancı ile ilişkilendirilmemesi gerekecektir. Sözleşmenin vadesinde (A) Kurumu lehine doğan (42.624.000- 41.996.000) 628.000 TL kazanç tutarı anılan tarih itibarıyla (A) Kurumunun kurum kazancına dâhil edilecektir. Bu işlem sonucunda (F) Bankasının 628.000 TL zararının da aynı tarih itibarıyla kurum kazancının tespitinde dikkate alınması gerekecektir.

Öte yandan, swap sözleşmesine konu döviz değişimi nedeniyle bilançonun aktifine kaydedilen dövizlerin genel hükümler çerçevesinde değerlemeye tabi tutulması gerekeceği tabiidir.

Örnek 2: (B) Kurumunun (Y) Bankası ile yapmış olduğu EURO/USD para swapı sözleşmesine ilişkin veriler aşağıdaki gibidir:

İşlem Tarihi : 27/5/2014
Vade Tarihi : 26/6/2014
İşlem Tarihindeki Kur : 1,4239
Sözleşme Kuru : 1,4230

¹¹ A. Bora Elçin, a.g.e.

Bu swap işleminde, (B) Kurumu sözleşme tarihinde (sözleşmenin spot bacağı), 25.000.000 EURO karşılığı olarak 35.597.500 USD verecek, vadede ise (sözleşmenin forward bacağı) 25.000.000 EURO verip 35.575.000 USD alacaktır.

Buna göre, işlem tarihinde (Y) Bankası tarafından (B) Kurumuna teslim edilen 25.000.000 EURO ile bunun karşılığında anılan Kurum tarafından bankaya teslim edilen 35.597.500 USD nedeniyle esas itibarıyla bir döviz satış işlemi gerçekleştiğinden, söz konusu döviz satım işlemleri sonucunda (B) Kurumunda ve (Y) Bankasında oluşan kâr veya zararın kurum kazancına dâhil edilmesi gerekmektedir.

Swap işlemi nedeniyle, (B) Kurumu tarafından sözleşme kuru üzerinden (1,4230 kur karşılığı) (Y) Bankasına vade tarihinde yapılacak 25.000.000 EURO tutarındaki döviz teslimi işlemi ile (Y) Bankası tarafından anılan Kuruma aynı tarihte yapılacak USD döviz teslim işlemi esas itibarıyla taahhüt niteliğinde olduğundan, vadeye kadar dönem içinde bu taahhüt işlemlerinden kaynaklanan (Y) Bankası ve (B) Kurumu tarafından yapılan değerlemelerin (reeskont işlemlerinin) kurum kazancı ile ilişkilendirilmemesi gerekecektir. Sözleşmenin vadesinde (Y) Bankası lehine doğan (35.597.500 - 35.575.000) 22.500 USD karşılığı kazanç tutarı anılan tarih itibarıyla (Y) Bankasının kurum kazancına dahil edilecektir. Bu işlem sonucunda (B) Kurumunun zararının da aynı tarih itibarıyla kurum kazancının tespiti dikkate alınması gerekecektir.

Öte yandan, swap sözleşmesine konu döviz değişimi nedeniyle bilançonun aktife kaydedilen dövizlerin genel hükümler çerçevesinde değerlemeye tabi tutulması gerekeceği tabiidir. Ayrıca, swap sözleşmesi çerçevesinde değişime konu para birimlerinin sözleşme tarihi itibarıyla tesliminde işlem tarihindeki birim değer üzerinden, sözleşmenin vade tarihi itibarıyla tesliminde sözleşmede belirtilen birim değer üzerinden kayıtlara intikal ettirilmesi gerekmektedir. Sözleşmenin vadeden önce bozulması halinde ise para swap işleminden doğan kâr veya zararın sözleşmenin bozulma tarihinde kurum kazancına dâhil edilmesi gerekecektir.

2.6.2- Faiz Swap İşlemleri

Faiz swap işlemleri farklı fon piyasalarından elde edilen benzer vadeli, aynı tutarlı ve aynı para birimli ancak değişik faiz oranlarına sahip kredilerin faizlerinin değiştirilmesini ifade etmektedir. Swap işlemlerinin tarafları, kredileri temin ettikleri piyasalara karşı borçlandıkları anaparaları değil ödemeyi taahhüt ettikleri faizleri değişim konusu yapmaktadırlar. Başka bir ifadeyle taraflar kredi temin ettikleri piyasalara karşı birbirleri yerine faiz ödemektedirler. Buna bağlı olarak risk miktarı sadece faiz ödemelerine bağlıdır. Bu nedenle faiz swap işlemleri para swap işlemlerine göre daha çok kabul görmektedir.

Faiz swapı işleminde elde etme, sözleşmede yer alan faiz oranları dikkate alınarak hesaplanan faiz değişimlerinin yapıldığı dönemler itibarıyla gerçekleştiğinden, bu dönemlerin sonuna kadar ilgili dönem içinde yapılan değerlemelerin (reeskont işlemlerinin) kurumlar vergisi matrahının tespitinde indirim veya ilave kalem olarak düzeltilmesi gerekecektir. Dolayısıyla, faiz swapı sözleşmesine istinaden sözleşmenin taraflarınca ödenen veya tahsil edilen faizler, sözleşmenin vadesi beklenmeksizin faiz tahakkukunun yapıldığı dönemler itibarıyla taraflarca kurum kazançlarının tespitinde gelir veya gider olarak dikkate alınacaktır. Faiz swapında faiz değişimlerinin çalışması durumunda, söz konusu faiz değişim tarihlerinde elde edilen faiz geliri ile ödenen faiz giderlerinin karşılaştırılması sonucunda oluşacak net kâr veya zararın bu tarihler itibarıyla kurum kazancının tespitinde dikkate alınması gerekecektir.

Örnek 1: (A) Kurumu 30/7/2012 tarihinde, 10.000.000 USD tutarındaki 2 yıl vadeli 6 ayda bir LIBOR faiz ödemeli borcundan doğan yükümlülüğünü yerine getirebilmek üzere, (Z) Bankası ile %4 faiz oranı ile yaptığı 2 yıl vadeli 6 ayda bir faiz ödemeli swap sözleşmesine ilişkin veriler aşağıdaki gibidir:

Sözleşme Tutarı : 10.000.000 USD

Sözleşme Tarihi : 30/7/2012

Sabit Faiz : % 4

Değişken faiz : USD LIBOR

<u>Faiz Değişim Tarihleri:</u>	<u>LIBOR</u>	<u>Döviz Kuru</u>
31/01/2013	%4,5	1,76
29/07/2013	%3,8	1,92
31/01/2014	%4,1	2,27
31/07/2014	%3,7	2,13

FAİZ DEĞİŞİM TARİHLERİ	LIBOR	(Z) BANKASI TARAFINDAN (A) KURUMUNA ÖDENEN FAİZ	(A) KURUMUNUN (Z) BANKASINA ÖDEDİĞİ FAİZ	KURUM KAZANCININ TESPİTİNDE DİKKATE ALINACAK TUTAR
31/01/2013	%4,5	225.000 USD (225.000x1,76= 396.000)	200.000 USD (200.000x1,76=352.000)	44.000 TL
29/07/2013	%3,8	190.000 USD (190.000x1,92= 364.800)	200.000 USD (200.000x1,92=384.000)	-19.200 TL
31/01/2014	%4,1	205.000 USD (205.000x2,27= 465.350)	200.000 USD (200.000x2,27= 454.000)	9.350 TL
31/07/2014	%3,7	185.000 USD (185.000x2,13)= 394.050)	200.000 USD (200.000x1,71= 426.000)	-31.950 TL

Bu durumda, (A) Kurumu 31/01/2013 tarihinde söz konusu swap işlemi sonucu (Z) Bankasından elde ettiği faiz geliri tutarı ile (Z) Bankasına ödediği faiz giderinin karşılaştırılması sonucunda oluşan 44.000 TL'lik tutarı 31/01/2013 tarihi itibarıyla kurum kazancına dâhil etmesi gerekmektedir. 29/07/2013 tarihi itibarıyla (A) Kurumunun swap işlemi dolayısıyla (Z) Bankasına ödediği faiz gideri ile (Z) Bankasından elde ettiği faiz gelirlerinin karşılaştırılması sonucunda 10.000 USD zarar olduğundan, (A) Kurumu bu tutarın TL karşılığı olan 19.200 TL zararı kurum kazancının tespitinde dikkate alabilecektir.

31/01/2014 tarihinde ise (A) Kurumu faiz swapı işleminden dolayı ödediği faiz gideri ile elde ettiği faiz gelirinin karşılaştırılması sonucunda (5.000 USD) 9.350 TL kârlı durumda olup, bu kârın kurum kazancına dâhil edilmesi gerekecektir.

31/07/2014 tarihinde (A) Kurumu yine yapılan swap işlemi dolayısıyla ödediği faiz gideri ile elde ettiği faiz gelirinin karşılaştırılması sonucunda oluşan 31.950 TL zararı kurum kazancının tespitinde dikkate alabilecektir.

İşlem tarihindeki kur, işleme taraf olan banka tarafından kullanılan işlem anındaki kuru, böyle bir kurun bulunmaması halinde ise Merkez Bankası döviz alış kurunu ifade etmektedir.

Faiz swapında faiz değişimlerinin bir kısmının çakışmaması halinde ise çakışmayan faiz değişim tarihlerinde elde edilen faiz geliri veya ödenen faiz giderlerinin, değişim tarihi itibarıyla yapılacak faiz gideri reeskontu veya faiz geliri reeskontu ile karşılaştırılması sonucunda oluşacak net kâr veya zararın bu tarihler itibarıyla kurum kazancının tespitinde dikkate alınması gerekecektir. Çakışmayan faiz değişim tarihlerinde yapılan faiz gideri reeskontu veya faiz geliri reeskontunun da izleyen dönem başından itibaren ters kayıtla kapatılması gerekecektir.

2.7- Dar Mükellef Kurumlarca Yapılan Türev İşlemlerde Vergi Kesintisi

- **Forward işlemleri:**Türkiye’de bir işyeri ve daimi temsilcisi olmayan dar mükellef kurumlar tarafından forward işlemlerinden elde edilen kazancın niteliği ticari kazanç olup bu kazançlar üzerinden Kurumlar Vergisi Kanununun 30’uncu maddesi uyarınca vergi kesintisi yapılmayacaktır.

- **Swap işlemleri:**Türkiye’de bir işyeri ve daimi temsilcisi olmayan dar mükellef kurumlar tarafından para swap işlemlerinden elde edilen kazancın niteliği ticari kazanç olup bu kazançlar üzerinden Kurumlar Vergisi Kanununun 30’uncu maddesi uyarınca vergi kesintisi yapılmayacaktır. Türkiye’de bir işyeri veya daimi temsilcisi olmayan dar mükellef kurumlar açısından faiz swapı işlemlerinden elde edilen kazanç alacak faizi olarak değerlendirilecek, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 30’uncu maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendi gereğince vergi kesintisi yoluyla Türkiye’de vergilendirilecektir.

Anılan maddenin Bakanlar Kuruluna verdiği yetkiye istinaden yayımlanan 2009/14593 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca bu kapsamda, yabancı devletler, uluslararası kurumlar veya yabancı bankalardan ya da bulunduğu ülkede mutad olarak kredi vermeye yetkilendirilmiş olup sadece ilişkili bulunduğu kurumlara değil tüm gerçek ve tüzel kişilere kredi veren kurumlara yapılacak faiz ödemeleri üzerinden %0, diğer kurumlara yapılacak faiz ödemeleri üzerinden %10 oranında vergi kesintisi yapılması gerekecektir. Buna göre, Türkiye’de bir işyeri veya daimi temsilci aracılığıyla faaliyette bulunmayan dar mükellefiyete tabi banka ve finans kurumlarının bu işlemlerden doğan kazançları üzerinden Kurumlar Vergisi Kanununun 30’uncu maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendi ve anılan Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca vergi kesintisi yapılması gerekmektedir.

Öte yandan, Gelir Vergisi Kanununun geçici 67’nci maddesinin (14) numaralı fıkrası uyarınca, yabancı banka ve finans kurumları dışında kalan ve Türkiye’de işyeri veya daimi temsilcisi bulunmayan dar mükellef kurumlar tarafından faiz swapı işlemlerinden elde edilen kazançların anılan madde uyarınca vergi kesintisine tabi olması durumunda, bu işlemlere yönelik olarak ayrıca Kurumlar Vergisi Kanununun 30’uncu maddesi uyarınca vergi kesintisi yapılmayacaktır.

- **Opsiyon sözleşmeleri ve opsiyon primi:**Tezgâh üstü piyasalarda gerçekleştirilen opsiyon sözleşmelerinde, dar mükellef bir kurum tarafından, gerek opsiyon sözleşmesinden gerekse opsiyon priminden elde edilen kazançlar ticari kazanç olarak değerlendirilecek ve bu kazançlar üzerinden Kurumlar Vergisi Kanununun 30’uncu maddesi uyarınca vergi kesintisi yapılmayacaktır.

- **Vadeli işlem ve opsiyon borsası işlemleri:** Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsasında gerçekleştirilen vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinden elde edilen gelirler Gelir Vergisi Kanununun geçici 67’nci maddesinin (1) numaralı fıkrası kapsamında vergi kesintisine tabi olup bu gelirler üzerinden Kurumlar Vergisi Kanununun 30’uncu maddesi uyarınca ayrıca vergi kesintisi yapılmayacağı gibi dar mükellef

kurumlar tarafından bu işlemler nedeniyle elde edilen gelirlerin özel beyanname ile beyan edilmesi söz konusu olmayacaktır.

- **Aracı kuruluş varantları:** Türkiye’de bir işyeri ve daimi temsilcisi olmayan dar mükellef kurumlar tarafından, aracı kuruluş varantlarından elde edilen kazançlar ticari kazanç olarak değerlendirilecek ve bu kazançlar üzerinden Kurumlar Vergisi Kanununun 30’uncu maddesi uyarınca vergi kesintisi yapılmayacaktır.

3- SONUÇ

Türev finansal araçların gelişimi, gerek ulusal gerekse uluslararası boyutta ulaştığı büyüklük ve araçların kapsam ve yapıları dünya para ve sermaye piyasalarının büyümesine ve likidite artışına önemli katkıda bulunmuş, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yetersiz sermaye birikiminin yurtdışından gelen sermaye ile desteklenmesini kolaylaştırmıştır. Vergi mevzuatımızda türev finansal araçlarla ilgili temel düzenleme 5281 Sayılı Kanun ile gerçekleştirilmiş, yapılan düzenleme sonrasında türev finansal araçlardan elde edilecek gelirlerin vergilendirme usulleri belirlenmiştir.

Çalışmamızda kurumlar vergisi mükelleflerinin türev finansal araçlardan elde edilen gelirlerin vergilendirilmesine yönelik hususlar aktarılmaya çalışılmıştır. Kurumlar vergisi beyan döneminde ilgililere faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- 5 Seri No’lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği
- 5281 Sayılı Kanun
- AKÇAOĞLU, E. “Finansal Türev Ürünlerin Vergilendirilmesi”, Turhan Kitabevi, Ankara.
- ELÇİN, A. B. “Türev Finansal Araçlar ve Vergilendirilmesi”, <http://www.meritymm.com/wp-content/uploads/2013/05/turevvergilendirme.pdf>, (Erişim Tarihi,02.03.2015).
- NURCAN,“B., Türev Piyasası İşlemlerinin Vergilendirilmesi ve Örnek Ülke Uygulamaları.”Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Muhasebe Genel Müdürlüğü,2005, Ankara.
- ÖRTEN, R. Türev Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları, Ankara, Gazi Kitabevi,2001.
- SAYILGAN, G. “Finansal Risk Yönetimi Çerçevesinde Piyasa Volatilitésinin Tahmini ve Portföy Hesaplamaları”, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1323, Eskişehir,2001.
- SPK, SPK Yatırımcı Bilgilendirme Kitapçıkları-8, Ankara, 2007.
- YILDIRIM, E. “Türev Finansal Araçlar Ve İşlevleri Nelerdir?”, <http://yildirimercan.blogspot.com.tr/2012/11/turev-finansal-araclar-ve-islevleri.html>, (Erişim Tarihi,03.03.2015).
- <http://www.yatirimyapiyorum.gov.tr>,(Erişim Tarihi,05.03.2015).